

EKOLOŠKA SVIJEST DJECE U VASPITNO – OBRAZOVNIM USTANOVAMA

Danijela Gavrić, email: danijela_bl@yahoo.com

Opštinska uprava Stanari

Sažetak: U ovom radu se ukazuje na značaj i ulogu ekološkog vaspitanja i obrazovanja u jačanju ekološke svijesti djece u vaspitno - obrazovnim ustanovama. Ekološko vaspitanje i obrazovanje predstavlja samo dio jedne cjeline, kao sastavni dio ukupnog razvoja svake ličnosti. Škola bi putem svog kurikuluma mogla da da osnovu za dalji razvoj ekološke svijesti i čvrstu podlogu za buduće nadograđivanje ekoloških stavova, navika i ekološke kulture. Svojom cjelokupnom djelatnošću - posebno putem nastavnih predmeta i vannastavnih aktivnosti škola ima velike mogućnosti za ostvarivanje ekološkog obrazovanja i vaspitanja. Da bi se to postiglo neophodno je u cjelokupan proces nastave ugraditi ekološke principe, koji prožimaju sve nastavne planove i programe.

Ključne riječi: Ekološko vaspitanje, ekološka svijest, škola kao faktor razvoja ekološke svijesti djece.

ENVIRONMENTAL AWARENESS OF CHILDREN IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Abstract: This paper highlights the importance and the role of environmental education in order to enhance the environmental awareness of children in the educational institutions. Ecological education is only the part of the whole, being an integral part of the overall development of each personality. Through its curriculum, School could give the basis for further development of the environmental awareness and a solid basis for future improving of environmental attitudes, habits and ecological culture. Through its overall activity - particularly through courses and extracurricular activities, School has great opportunities for achieving environmental education. To achieve this, it is necessary to incorporate ecological principles that cover curricula into the complete process of teaching.

Keywords: Ecological education, environmental awareness, the school as a factor in the development of environmental awareness of children.

Pod ekološkom sviješću podrazumijeva se poseban odnos prema prirodnoj sredini, čija su obilježja: shvatanje prirode a ne čovjeka kao najvišeg mjerila vrijednosti života: uvažavanje sporosti i kontinuiteta prirodnih promjena; prevladavanje orijentacije čuvanja prirode u njezinoj bioraznovrsnosti, a ne pustošenja i uništavanja; upravljanje prirodom kao čuvanje, a ne iskorištavanje prirodnih bogatstava; prihvatanje prirodnog okruženja kao jednako vrijednog u odnosu na tehničko, pa time i ruralnog prostora u odnosu na urbani; priroda je shvaćena kao kuća i dom.³⁴¹

Moderan čovjek postao je svjestan da je zdrava priroda jedan od najznačajnijih preduslova zdravlja, a on je sam svojim nerazumnim i neodgovornim odnosom postao glavni izvor zagađivanja ili nažalost, trajnog uništavanja prirode te tako direktno negativno uticao na vlastito zdravlje. U takvom ambijentu postalo je jasno da, antropocentrični pristup prirodi mora biti zamijenjen biocentričnim, odnosno da se mora poraditi na formiranju ekološke svijesti i podizanju nivoa ekološke kulture.

³⁴¹ Šukalo G. (2009.): SVIJEST O EKOLOGIJI U REPUBLICI SRPSKOJ. Banja Luka, Centar za društvena kretanja.

U sadržinskom smislu ekološku svijest čine: ekološko znanje, vrednovanje ekološke situacije, ekološko ponašanje i ekološko djelovanje na okruženje.³⁴²

Ekološko znanje predstavlja osnovni element ekološke svijesti. Riječ je o saznanju o ograničenosti prirode i potrebi uspostavljanja novog sistema vrijednosti između prirodnih i društvenih sistema.

Vrednovanje ekološke situacije je drugi element ekološke svijesti. On je određen sistemom vrijednosti društva u kome se razvija društvena svijest. Sposobnost vrednovanja ekološke situacije zavisi od znanja, iskustava i kognitivnih sposobnosti. Zbog toga je potrebno mlade ljude osposobljavati da kritički procjenjuju sastav životne sredine u konkretnim slučajevima; vrednuju postupke drugih prema životnoj sredini na osnovu sagledavanja negativnih posljedica i shvataju i prihvataju zahtjeve ekološkog ponašanja prema životnoj sredini.

Ekološko ponašanje je treći bitan element ekološke svijesti. Naime, ekološka svijest ne podrazumjeva samo (sa)znanje pojedinaca i grupa o ekološkim problemima i vrednovanju ekološke situacije, nego i angažovanje u konkretnim uslovima. Neodgovarajuće ekološko ponašanje karakteristično je za društva koja u dovoljnoj mjeri ne raspolažu ekološkim znanjima, koja nisu svjesna svojih uticaja na prirodu i gdje nisu razvijene ekološke norme i pravila ponašanja.

Ekološko djelovanje na okruženje je komponenta ekološke svijesti koja je najvišeg ranga i koja se izgrađuje tek nakon što su u dovoljnoj mjeri razvijene ostale komponente ekološke svijesti. Ekološko djelovanje proizilazi iz sveobuhvatnih ekoloških znanja, nepogriješivosti u vrednovanju ekoloških situacija i odgovarajućeg ekološkog ponašanja u svakoj ekološkoj situaciji.

Ekološka svijest djece i omladine razvija se u procesu vaspitanja i obrazovanja. U tome osnovna škola, kao temeljna institucija obrazovnog i školskog sistema, ima važno mjesto, ulogu i značaj.³⁴³

Škola pomenutu ulogu ostvaruje nastavom, slobodnim učeničkim aktivnostima, proizvodnim i drugim društveno – korisnim radom, kulturnom i javnom djelatnošću, svojim ambijentom, povezivanjem sa društvenom sredinom.

Prema definiciji UNESCO-a, ekološko vaspitanje i obrazovanje ima za cilj da razvije ekološki odgovornog građanina koji ima znanje, vještine, stavove, motivaciju i sposobnost da radi pojedinačno i kolektivno prema rješenjima savremenih problema, a da istovremeno spriječi nastajanje novih.³⁴⁴ Ekološko obrazovanje treba da pruži veoma sigurna znanja o osnovnim ekološkim pitanjima, razvija kritički stav prema rastućoj degradaciji životne sredine i ukazuje na neophodnost racionalnog korištenja prirodnih resursa.

Osnovno načelo eko obrazovanja i vaspitanja ne smije da bude samo na nivou informisanja o eko-činjenicama, da znanja koja učenici stiču budu samo na nivou obavještenosti, već da čitav život u obrazovnim ustanovama bude u skladu sa ekološkim zahtjevima.

³⁴² Kundačina, M. (2010) Ekološko vaspitanje, Šabac.

³⁴³ Kundačina, M. (1998) Činioci ekološkog vaspitanja, Užice: Učiteljski fakultet.

³⁴⁴ http://www.ufri.uniri.hr/data/book_2.pdf

Ekološka svijest se ne sastoji samo od znanja, već i od emocionalno-voljnih komponenata koje su veoma bitne, jer znanja bez uvjerenja i praktičnog djelovanja ne znače mnogo. Ekološko vaspitanje i formiranje ekološkog načina mišljenja započinje u najranijoj mladosti, pa je otuda veoma značajna uloga vaspitno-obrazovnih ustanova i uvođenja ekoloških sadržaja na svim nivoima obrazovanja.

Škola je osnovni faktor obrazovanja i vaspitanja, pa samim tim i ekološkog vaspitanja. Sa utvrđenim programskim sadržajima i oblicima škola pruža najveće mogućnosti u izgrađivanju svijesti učenika. U osnovi, naš obrazovni sistem podrazumijeva kontinuirani vaspitno-obrazovni proces, koji se sprovodi u ustanovama namjenjenim za tu vrstu djelatnosti. Iako vaspitanje i obrazovanje mladih za zaštitu životne sredine ima svoje polazište u porodičnom vaspitanju, škola u tom cilju postaje nezamjenjiva. Kolika će se važnost dati ekološkim sadržajima i da li će se vršiti korelacija između nastavnih predmeta u samom nastavnom procesu i sa iskustvima i znanjima učenika, u značajnoj mjeri zavisi i od afiniteta i obučenosti nastavnika. Zato se velika pažnja mora posvetiti stalnom stručnom osposobljavanju nastavnika kroz dodatne obuke i seminare.

Uporedo sa razvojem ideje o značaju ekološkog vaspitanja i obrazovanja djece i mladih, u svijetu se posebna pažnja poklanja sistematskom ekološkom obrazovanju prosvjetnih radnika (vaspitača, učitelja, nastavnika, profesora i stručnih saradnika). Obrazovanje nastavnika u oblasti ekologije i životne sredine postaje prioritet od kraja 20. vijeka.

Za obradu ekoloških sadržaja najbolji je boravak učenika u prirodi. Pored školskih aktivnosti, za ekološko vaspitanje i obrazovanje veliki značaj imaju i vanškolske aktivnosti kao što su ekskurzije, izleti, rekreativna nastava. Vanškolske aktivnosti su prilika da učenici izađu iz okvira škole i da steknu znanja i iskustva u prirodnom okruženju. Vanškolske aktivnosti pružaju veliki spektar mogućnosti za obradu ekoloških sadržaja. Iz tog razloga, one imaju poseban značaj za ekološko vaspitanje i obrazovanje učenika. Najveća prednost vanškolskih aktivnosti jeste što učenici ne doživljavaju učenje kao pritisak i što su oslobođeni formalnosti koju sa sobom nosi nastava. Jedan od osnovnih zahtjeva ekološkog vaspitanja i obrazovanja jeste da se priroda i životna sredina žive i doživljavaju, a ne formalno uče. Samo formalno učenje često nema efekte na stavove, navike i ponašanje pojedinaca, a usvajanje ekoloških sadržaja mora upravo imati takve efekte.

Centralno pitanje koje se postavlja u kritici postojećeg i traganju za novim konceptom razvoja savremenog vaspitno-obrazovnog sistema nalazi se u potrebi njegove ekologizacije kao novog pravca, tendencije usavršavanja i razvoja sistema vaspitanja i obrazovanja okrenutog kao održivom razvoju. Radi se, zapravo, o koncipiranju takvog vaspitno-obrazovnog sistema koji će konceptualno uvažavati i didaktičko-metodički zadovoljiti i permanentno razvijati obrazovne potrebe iz oblasti zaštite životne sredine. Obrazovanje o okolišu i održivom razvoju je izuzetno značajno za shvatanje neophodnosti zaštite okoliša radi obezbijedenja ljudskog blagostanja i napretka. Obrazovanje iz ekologije i zaštite životne sredine najviše zavisi od nastavnog plana i kompetencija nastavnog osoblja da prenesu učenicima potrebna znanja i vještine. Sadržaji iz ekologije i zaštite životne sredine nisu u dovoljnoj mjeri zastupljeni u nastavnim planovima i programima za predmete u osnovnoj školi u Republici Srpskoj. Najvažniji zadatak ekološkog obrazovanja je podići nivo ekološke svijesti i uvesti ekološko promišljanje i ponašanje u svakodnevni život.

U svrhu postizanja pozitivnih promjena u našem okolišu, najprije moramo početi od izgradnje ekološke svijesti i kulture, što se postiže kroz različite oblike obrazovanja i vaspitanja o okolišu i održivom razvoju. Obrazovne ustanove imaju glavnu ulogu u obrazovanju o okolišu i održivom razvoju, jer imaju najviše uticaja u prenošenju i oblikovanju znanja. Ovo obrazovanje je jedan od temeljnih uslova za zaustavljanje trenda dalje devastacije okoliša i izgradnje skladnog odnosa sa okolišem po principima održivog razvoja. Zbog toga je potrebno dizajnirati kvalitetne nastavne planove i programe, koji će se prvenstveno prožimati kroz osnovne nastavne predmete (biologija, hemija, geografija i sl.) i sve ostale nastavne predmete i sadržaje i to kroz kurikularni pristup. Temeljni uslovi za izgradnju ekološke svijesti jeste kvalitetno obrazovanje o okolišu i održivom razvoju. Škola ima veliku odgovornost u podizanju ekološke kulture i u zaštiti životne sredine. Ona mora da nauči i najmlađeg osnovca da je životna okolina važna, da ga upozori na posljedice do kojih je dovela čovjekova neobazrivost prema sopstvenoj životnoj sredini. Samo ako postanu svjesni stvarnih razmjera degradacije prirodne sredine i pogoršanja životnih uslova, danas mali učesnici u budućim procesima degradacije i rekultivacije izbjeći će teške posljedice. Jedna od obaveza osnovne škole jeste da na odgovarajućem nivou upozna učenike sa činjenicom da čovjek kao dio prirode, mora biti koliko superiorna toliko i odgovorna vrsta. Zbog takve svoje uloge potrebno je da škola, osim razvoja znanja o postojanju ekoloških problema, osposobljava učenike da se i ponašaju u skladu sa tim znanjem. Kao što je poznato, ekološka znanja po sebi ne znače i ekološku svijest: učenik može biti informisan o degradaciji životne sredine a da istovremeno ne bude stimulisan da postane aktivan činilac njene zaštite, jer se ekološko vaspitanje i obrazovanje u praksi često svodi na saznavanje problema.

Treba zato stalno i od najranijih dana u školi nastojati da se izgradi primjereni voljni odnos učenika prema životnoj sredini i istovremeno neposredno doživljavanje ekoloških vrijednosti, jer će samo iz toga proisteći adekvatno ponašanje. Potrebno je diskretnije uključiti djecu u zaštitu životne sredine, tako što svaki nastavnik, ma šta predavao, stalno povezuje gradivo sa postupcima koji su usmjereni ka zaštiti životne sredine. Ekološko vaspitanje i obrazovanje se javlja kao neophodan faktor društvenih procesa, uvrštavajući temeljne ekološke vrijednosti i znanja u vaspitno-obrazovni sistem i na taj način mijenjajući sveukupno ljudsko ponašanje u cilju održivog razvoja i suživota. Stoga se svijest čovjeka treba okrenuti prema vaspitanju i obrazovanju generacija koje dolaze u pravcu promišljanja o vrijednosti zdravlja i štetnosti različitih postupaka kojima činimo zlo prirodi, a time i sebi, te uticati na razvoj svijesti o potrebi pozitivnog odnosa prema sebi i prirodi.

LITERATURA:

- [1] Šukalo G. (2009.): SVIJEST O EKOLOGIJI U REPUBLICI SRPSKOJ. Banja Luka, Centar za društvena kretanja.
- [2] Kundačina, M. (2010) Ekološko vaspitanje, Šabac.
- [3] Kundačina, M. (1998) Činioci ekološkog vaspitanja, Užice: Učiteljski fakultet.

Internet izvori:

- [1] http://www.ufri.uniri.hr/data/book_2.pdf